

НАСТУПНИЙ ГЕГЕМОН ЄВРОПИ

Небезпеки німецької могутності

Натан Сент-Джон

«Я урочисто попереджаю вас, що за нинішньої тенденції наступна світова війна неминуча», – заявив французький воєначальник Фердинанд Фош. Був 1921 рік, і Фош, головнокомандувач союзних армій під час Першої світової війни, б'є на сполох у своїй промові з Нью-Йорка. Його занепокоєння було простим. Після перемоги над Німеччиною союзні держави змусили її роззброїтися Версальським договором. Але вже через пару років вони перестали виконувати умови своєї перемоги. Таким чином, попереджав Фош, Берлін міг і мав би відновити свою армію. «Якщо союзники продовжуватимуть свою нинішню байдужість... Німеччина неодмінно знову повстане».

Коментарі Фоша виявилися пророчими. До кінця 1930-х років Німеччина справді відновила свої збройні сили. Вона захопила Австрію, потім Чехословаччину, а потім Польщу, що розпочало Другу світову війну. Коли вона знову зазнала поразки, союзники уважніше ставилися до управління країною. Вони окупували та розділили її, розформували її збройні сили та значною мірою ліквідували її оборонну промисловість. Коли Сполучені Штати та Радянський Союз дозволили Західній та Східній Німеччині відповідно відновити свої збройні сили, це сталося лише під суворим наглядом. Коли вони дозволили об'єднання цих частин, Німеччина була змушена обмежити чисельність своїх збройних сил. Незважаючи на це, прем'єр-міністр Великої Британії Маргарет Тетчер виступала проти возз'єднання, побоюючись, що воно призведе до створення небезпечно потужної країни. Більша Німеччина, попереджала вона в 1989 році, «підірве стабільність усієї міжнародної ситуації та може поставити під загрозу нашу безпеку».

Сьогодні побоювання Фоша та Тетчер, здається, належать до давньої історії. У той час, як Європа протягом останніх десятиліть долала одну кризу за іншою, найважливішою з яких була агресія Росії проти України, посадовці континенту хвилювалися не тим, що Берлін може стати надто сильним, а тим, що він надто слабкий. «Я боюся німецької могутності менше, ніж німецької бездіяльності», – заявив Радослав Сікорський, міністр закордонних справ Польщі, у 2011 році, під час фінансової кризи в Європі. Це була чудова заява від польського чиновника, враховуючи, що Варшава традиційно була одним із урядів, які найбільше

турбувалися про німецьку могутність. Він не самотній: німецькі військові повинні «витрачати більше і виробляти більше», заявив Генеральний секретар НАТО Марк Рютте у 2024 році.

Тепер ці лідери отримують те, чого хотіли. Після багатьох затримок, «*Zeitenwende*» Німеччини – її обіцянка 2022 року стати одним із лідерів оборони Європи – нарешті стає реальністю. У 2025 році Німеччина витратила на оборону більше, ніж будь-яка інша європейська країна в абсолютному вираженні. Її військовий бюджет сьогодні посідає четверте місце у світі, одразу після Росії. Очікується, що щорічні військові витрати досягнуть 189 мільярдів доларів у 2029 році, що більш ніж утричі перевищує показники 2022 року. Німеччина навіть розглядає можливість повернення до обов'язкової військової служби, якщо її армія, Бундесвер, не зможе залучити достатньо добровільних новобранців. Якщо країна продовжить свій курс, вона знову стане великою військовою державою до 2030 року.

Люди в Європі здебільшого раді бачити, як Берлін відновлює свої збройні сили для захисту від Росії. Але їм слід бути обережними зі своїми бажаннями. Сьогоднішня Німеччина пообіцяла використовувати свою надмірну збройну міць, щоб допомогти всій Європі. Але якщо її не стримувати, німецьке військове домінування може зрештою призвести до розколу всередині континенту. Франція залишається стурбованою тим фактом, що її сусід стає великою військовою державою, як і багато людей у Польщі, незважаючи на настрої Сікорського. Зі сходженням Берліна підозра та недовіра можуть зростати. У найгіршому випадку може повернутися конкуренція. Франція, Польща та інші держави можуть спробувати зрівноважити Німеччину, що відверне увагу від Росії та залишить Європу розділеною та вразливою. Франція, зокрема, може прагнути знову ствердити себе як провідна військова держава та «велика нація» континенту. Це може призвести до відвертого суперництва з Берліном та поставити Європу в конфлікт із самою собою.

Такі жажливі результати особливо ймовірні, якщо Німеччиною опиниться ультраправа партія «Альтернатива для Німеччини» (AfD), яка набирає популярності в опитуваннях. Ця надзвичайно націоналістична партія вже давно критикує Європейський Союз і НАТО, а деякі її члени висувують реваншистські заяви щодо території сусідніх країн. Німеччина, контрольована AfD, може використати свою владу для залякування або примусу інших країн, що призведе до напруженості та конфліктів.

Берліну справді потрібно нарощувати свої військові сили. Континент у небезпеці, і жоден інший європейський уряд не має тих фінансових можливостей, які може використати Німеччина. Але Берлін повинен усвідомити ризики, що супроводжують його сильні сторони, та стримувати німецьку міць, вбудовуючи свою оборонну міць у глибше інтегровані європейські військові структури. Європейські сусіди Німеччини, зі свого боку, повинні чітко визначити, яку оборонну інтеграцію вони хотіли б бачити. В іншому випадку переозброєння Німеччини цілком може призвести до того, що Європа буде більш розділеною, недовірливою та слабшою – прямо протилежно тому, чого Берлін зараз сподівається досягти.

ЗНАДТО БАГАТО

Багатьом важко зрозуміти, чому переозброєння Німеччини може призвести до конкуренції та нестабільності в Європі. Звичайно, всі європейці знайомі з мілітаристською історією країни. Але упродовж десятиліть після Другої світової війни Німеччина глибоко інтегрувала свою економіку та оборонний апарат у Європу. Перший повоєнний канцлер Західної Німеччини Конрад Аденауер рішуче відкинув ідею перетворення своєї країни на незалежну військову державу та виступав за інтеграцію західнонімецьких збройних сил або в європейську армію, або в НАТО. Після закінчення холодної війни Німеччина застосувала підхід військової стриманості та ідентифікувала себе як «цивільну державу» – таку, що була надійною та не становила загрози, навіть коли возз'єднання зробило її набагато сильнішою. Як заявив у 1989 році Гельмут Коль, перший лідер об'єднаної Німеччини: «Тільки мир може прийти з німецької землі». Економічна та політична інтеграція, яку пізніше здійснив ЄС, створила загальноєвропейську ідентичність та сприяла уявленню про те, що європейські країни, серед яких і Німеччина, мають спільні стратегічні інтереси і тому ніколи не зможуть повернутися до конкуренції.

І все ж, як стверджують деякі вчені-реалісти, суперництво між європейськими країнами ніколи по-справжньому не зникало, і точно не лише завдяки ЄС. Воно було просто придушене, значною мірою завдяки НАТО та американській гегемонії. ЄС був і є, перш за все, економічною організацією. Безпека та оборона в Європі здебільшого перебували в руках НАТО та американських військових. Іншими словами, саме потужна присутність США пом'якшила дилему європейської безпеки, яку традиційно ставили розмір і положення Німеччини, а не лише політична та економічна інтеграція, якій сприяв ЄС.

Тепер, коли Сполучені Штати, схоже, зменшують увагу та ресурси, які вони історично виділяли Європі, ця конкуренція може повернутися. Вона може початися з невеликих та нешкідливих заходів. Інші європейські країни вже стурбовані нарощуванням військової потужності та витратами Німеччини на оборону. Берлін, наприклад, планує витратити лівову частку свого оборонного бюджету на німецькі оборонні компанії, використовуючи виняток із правил конкуренції ЄС, який дозволяє країнам-членам пропускати процедури повідомлення та отримання дозволу на державне фінансування національних оборонних галузей, коли такі витрати є питанням суттєвих інтересів безпеки. Це підірве співпрацю та ускладнить появу справжніх чемпіонів європейської оборонної промисловості. Не допомагає й те, що Німеччина хоче, щоб закупівлі залишалися міцно в руках національних урядів, і відкидає більшу координуючу роль Європейської Комісії. Оборонній промисловості континенту потрібна європеїзація та єдиний ринок озброєння, але політика Берліна не просуває сектор у цьому напрямку.

Якщо Німеччина продовжить діяти, вона стане великою військовою державою ще до 2030 року.

Франція, Італія, Швеція та інші країни скористалися тією ж лазівкою в ЄС для розвитку своїх оборонних секторів, і вони мають достатньо велику військову промисловість, щоб пом'якшити німецьке домінування. Але жодна європейська країна не може зрівнятися з витратами Берліна. Німеччина нещодавно послабила своє боргове гальмо, щоб дозволити майже необмежені витрати на оборону, варіант, якого більшість європейських країн, які мають більший дефіцит, не мають. Найкращим рішенням цієї дилеми було б, щоб Європейська Комісія взялася за масштабні спільні запозичення на оборону. Прецедент для цього вже існує:

єврооблігації, випущені комісією під час кризи COVID-19. Однак Берлін відмовився дозволити таку масштабну оборонну ініціативу. Натомість він схвалив лише умовні програми запозичень, такі як EU SAFE, яка пропонує до 175 мільярдів доларів дешевих позик на спільні оборонні проекти. Ці програми (і подібні до них майбутні) просто не можуть задовольнити постійний фінансовий попит на капіталомісткі оборонно-промислові проекти. Вони також малі порівняно з планом Німеччини витратити понад 750 мільярдів доларів на оборону протягом наступних чотирьох років.

Німецькі політики кажуть, що не хочуть оплачувати надмірні внутрішні витрати з боку урядів ЄС, які, на їхню думку, є фінансово менш відповідальними, особливо коли зростання їхньої країни стагнує. Але цей аргумент самовпевнений: збалансовані бюджети та економічне зростання Берліна протягом багатьох років забезпечувалися експортом до Китаю та дешевою російською енергією, без урахування політичних ризиків фінансування наполегливості Пекіна та агресії Москви. Позиція Німеччини також недалека від Берліна зацікавлений у тому, щоб інші частини Європи щедро витрачали кошти на оборону, не скорочуючи соціальне забезпечення. Зрештою, такі скорочення призводять до популістської реакції, яка підірве єдність щодо України та оборонні зусилля проти Росії – саме тому потрібні більші витрати.

Берлін стверджує, що прагне партнерства з іншими європейськими урядами, щоб забезпечити користь оборонних витрат Німеччини для всього сусідства. На його думку, навіть якщо вітчизняні фірми отримають найбільшу вигоду від німецьких витрат, пиріг достатньо великий, щоб кожен отримав свій шматочок. Берлін також розглядає розміщення німецьких військ у країнах Балтії – і, можливо, в інших країнах у майбутньому – як достатнє запевнення того, що він дбає про найкращі інтереси Європи і не зосереджується лише на власному переозброєнні. Але пропонування іншим державам континенту шматочка пирога навряд чи зможе придушити їхнє занепокоєння щодо німецького домінування, особливо на тлі відступу Сполучених Штатів та невизначеності щодо НАТО. Незважаючи на весь ентузіазм, який європейці відчувають щодо нарощування оборони Німеччини зараз, багато хто починає ставити питання про те, як Берлін планує закріпити своє військово-промислове домінування в Європі. Вони хочуть бачити, як Німеччина виконує свою вагу, а не розкидається нею.

СИЛА НАВОДИТЬ СТРАХ

Німецькі політики ігнорують такі побоювання. Вони стверджують, що сусіди Німеччини не можуть мати одночасно слабкий Берлін і сильний, який може захистити Європу. Їхнє ставлення до європейського занепокоєння, схоже, полягає в тому, що оскільки континент сам просив про нарощування військ, він не має права на нього скаржитися.

Але цей аргумент не заспокоїть побоювань щодо німецького домінування. Парижу не подобається ідея того, що Німеччина є військовою державою Європи, оскільки він вважає, що це роль Франції. Він уважно стежитиме за будь-якими ознаками того, що Німеччина може прагнути отримати ядерну зброю – єдину залишкову сферу французької переваги. Деякі польські чиновники побоюються, що військово-потужна Німеччина одного дня може відчути себе вільною відновити дружні відносини з Росією. Поляки, і не лише ті, хто підтримує популістську партію «Право і справедливість», також висловлювали занепокоєння тим, що домінуюча Німеччина маргіналізує роль менших держав ЄС і може використовувати свою силу для їх примусу.

Для передплати друкованої версії журналу на друге півріччя 2026 року треба надіслати поштовим переказом чи платіжним дорученням **420.00 гривень** на рахунок **IBAN UA083252680000000002600744144** в ПАТ АКБ «Львів», ЄДРПОУ **19326603**, МФО **325268**. Одержувач: ТзОВ «Універсум».

Не забудьте надіслати на адресу редакції («Універсум», п/с 2994, Львів-17, 79017) копію квитанції поштового переказу чи платіжного доручення, чітко вказавши при цьому свою адресу. Або повідомити на електронну адресу редакції: universum.magazine@gmail.com.

Бажаючі отримувати PDF-версію журналу повинні вказати свою електронну адресу в платіжному дорученні чи грошовому переказі. Вартість PDF-версії на шість місяців – 300 гривень.

**БУДЕМО ЩИРО ВДЯЧНІ
ВСІМ НЕБАЙДУЖИМ
ЗА БУДЬ-ЯКУ
ФІНАНСОВУ ПІДТРИМКУ
ЧАСОПИСОВІ!**

Наш поточний рахунок:
IBAN UA083252680000000002600744144
в ПАТ АКБ «Львів»,
МФО 325268,
ЄДПРОУ 19326603
Одержувач: ТзОВ «Універсум».

